

Om Christian Falsters Juvenaloversættelse

Om nogen skulle huske det, påstod Erik Sønderholm i Da.St. 1984, at min teori om tidspunktet for Falsters trykte Juvenaloversættelse »kræver for mange bortforklaringer til at kunne godtages«. Da netop dette forhold spiller en betydelig rolle i den forståelse af Falsters vej til den danske satire, som jeg har givet udtryk for i indledningen til DSL's Falsterudgave 1982, er det rimeligt, at jeg tager til genmæle.

Det springende punkt er spørgsmålet om, hvorvidt der i 1719 forelå en trykt, men siden tabt Juvenalversion fra Falsters hånd – eller om han først udgav sin version i 1731. Sønderholm hævder det første – jeg det sidste.

Det er ærgerligt at skulle begynde med en anke over fejl citering. Men Sønderholm citerer mig ikke korrekt, når han (s. 28) lader mig antage, at Falster *standsede* sit arbejde på Juvenalversionen i 1719 for at *fortsætte* det i 1731. Han henviser til min artikel i Da.St. 1981, men i den forklarer jeg jo netop, at selv om Falster havde fuldført sin version i 1719, anså han den ikke for fuldkommen. Den var for ham et kært barn, som han vedblev at beskæftige sig med, indtil han slap barnet af hænde med udgaven 1731 (jvf. min sætning: »At Juvenalversionen har undergået ændringer hen ad vejen, fremgår af o.s.v. ...«). Så når Sønderholm taler om »fragment af en oversættelse« og »en ufuldendt version«, må jeg for mit vedkommende anse disse betegnelser som udtryk for noget ikke-eksisterende.

Men lad os fra småtingene komme til hovedsagen, som er den, at det intetsteds ses, hvorledes Sønderholm kommer fra afskriften i Coll. 538 til eksistensen af en trykt udgave fra 1719. Der gives ingen som helst forklaring af, hvorledes afskriften kan være argument, ja næsten bevis for, at *så* må der have eksisteret en trykt, men siden tabt udgave fra 1719.

Jens Kristian Andersen, der anmelder min Falsterudgave i samme nummer af Da.St. 1984 med forhåndskendskab til Sønderholms polemiske artikel, kvitterer til Sønderholm ved at sige, at dennes håndskriftfund »på afgørende måde støtter den hidtidige antagelse af en tabt udgave fra omkr. 1719«. Men med tilføjelsen: »... under den ene forudsætning, at den af Sønderholm fremdragne afskrift (dateret 1719) virkelig er foretaget efter et tryk og ikke efter et håndskrift«, viser anmelderen sig i besiddelse af en videnskabelig ånd, der i dette tilfælde helt har forladt Sønderholm. For han fyldestgør jo ikke den nævnte forudsætning med et eneste ord – af den simple grund, at det slet ikke lader sig gøre.

Idet hans slutningsvej har været denne: »Jeg har fundet en afskrift af en Juvenalversion – *ergo* må der have været en trykt udgave«, kommer der til at mangle en undersætning i denne forkrøblede syllogisme, dvs. den beviser intet.

Som psykologisk forklaring af den logiske brist kunne man tænke sig, at han ubevidst har erstattet den manglende undersætning med den hypnotiske virkning, der udgår fra ordet *fund* (»Opsigtsvækkende håndskriftfund, der kaster nyt lys over o.s.v. ...«).

Den meddelte afskrift er jo ikke så venlig at oplyse, hvad den er afskrift af.

Her kan der kun gisnes – men der må naturligvis gisnes i bedst mulig overensstemmelse med det, man i øvrigt veed om Falster.

Denne mand var ikke anderledes, end at han nødig så et godt arbejde gå til spilde. Et manuskript, der af en eller anden grund ikke kom i trykken, kunne han i hvert fald få noget ud af ved at overlade det til venner og bekendte, som så kunne tage afskrifter af det. Således gik det, da Hans Gram ikke ville give *imprimatur* til hans store mindedigt om Frederik d.4. Falster overlod da manuskriptet til en tidligere elev (Andr. Raarup), i hvis kreds man tog talrige afskrifter af det, indtil Raarup i 1770 besørgede en trykt udgave. Adskillige af disse afskrifter findes på Det kgl. Bibliotek.

Falsters kreds af beundrende venner og taknemmelige disciple var stor. Så indtil andet er godtgjort, må det anses for sandsynligt, at den afskrift, der findes i Coll. 538, II, og som står pænt anført i det digre binds indholdsfortegnelse, i sidste instans stammer fra kredsen om Falster – uvist gennem hvilke mellemlid.

- Og for at gentage: noget bevis i retning af en trykt, men tabt udgave kan det i hvert fald ikke være. Heller ikke fra præsten Mogens Jensen Hammers afskrift fra ca. 1760-70 kan der sluttes til en sådan udgave.

Til dette hovedargument mod Sønderholms påstand slutter sig ting, der desuden indeholder en smule konstruktiv Falsterforskning.

Hvis det kan vises – som jeg har forsøgt det – at Falster med ytringen i sine »Cogitationes« (altså denne: *Edidi et ipsemet ... satiram XIV, vernaculo metro conversam*) har solgt skindet, før han har skudt bjørnen, dvs. annonceret en Juvenalversion, som alligevel ikke udkom, har man dermed også dementeret indholdet af de meddelelser til tyske filologer, med hvilke han forsøger at redde både skindet og skindet.

Jeg vil dog gerne tilføje, at det citat fra Krauses »Nova Literaria« (april 1719), som Sønderholm anfører s. 29, fra ordet *nuper* og ud er ordret afskrift af brev fra Falster til Krause af 16.3.1719. Men afskriften hos Krause medtager ikke Falsters betydningsfulde eftersætning: »... qvam commemorare supersedeo«. Idet *qvam* går på det foregående *versionem metricam etc.*, må sætningen oversættes ved: »... som jeg undlader at nævne (omtale, minde om)« og kan følgelig forstås som et søforklarende vink til Krause om forsigtig tilsløring. I sit svar (maj 1719) nævner Krause heller ikke nogen Juvenalversion, men kun Ovidversionen: den havde han fået et eksemplar af – men ikke noget af en Juvenalversion. Efter Krauses svar er for øvrigt en halv side af Falsters brevbog klippet ud.

Af de hjemlige vidnesbyrd fra andre end Falster selv nævner jeg kun ét: Albert Thuras bog *Idea Historiæ Litterariæ Danorum* fra 1723, som jeg allerede har brugt som indicium og argument i Da.St. 1980 og 81.

Thura er en af Falsters beundrende og taknemmelige disciple (jvf. brev fra ham til Falster 22.4.1731: »... a TE, Præceptore qvondam meo, hodie Fautore meo et Amico incomparabili ...«). Og da hans bog, der nævner Falsters navn fem gange hyppigere end Holbergs, er blevet til under Falsters egne øjne, er det en solid antagelse at gå ud fra, at hvad denne bog meddeler om Falsters

forfatterskab, er det, som han selv ønsker meddelt. Og bogen har ikke et ord om nogen Juvenalversion fra 1719.

Får Falster færten af steder, hvor ros og omtale kan være praktisk, sender han Thuras bog i ilden som bedste instrument til varetagelse af hans *public relations*. Denne bog kan fortælle, hvad han – Falster – er som forfatter.

Da han er kommet under vejr med, at Sibbern (slotspræst i Glückstadt) har nogle *Historica* under udarbejdelse til snarlig trykning, skriver han i sept. 1721 – altså to år før Thuras bog udkom – at en *Idea Historiæ Litterariæ Danorum* nylig er fuldført og beror i en vis lærd ung mands skrin, til hvilket han er overbevist om, at Sibbern vil kunne få adgang. Falster har selv set dette skrift og gennemlæst det (*Vidi istud scriptum, perlegi*), og han er overbevist om, at det vil være af stor betydning for prydelser og udsmykningen af Sibberns bind, om fortræffelighederne i disse lucubrationer fandt plads deri. *Sat sapienti!*

Til filologen Bodenbug sender han i febr. 1722 – altså stadig før Thuras bog er udkommet – en prøve (*specimen*) af Thuras skrift med den motivering, at den danske litterærhistorie indtil nu er så godt som ukendt for udlændinge (*hactenus fere exteris ignotam*). Og til den udmærkede Havercamp, der varetog hans interesser i Holland, sender han i 1726 et eksemplar af *Idea*. Havercamp svarer, at han har gennemløbet (*lustravi*) den med fornøjelse, hvilket sikkert vil sige, at han ved hjælp af personregistret har læst de 26 steder, hvor Falster omtales.

Da Thura i sin bog kommer til afsnittet »Con-Rectores Scholæ Ripensis«, anføres: »12. M. Christianus Falsterus, ab A. 1712, qui edidit ...«, og så følger fortegnelsen over Falsters indtil da udgivne værker. Som listens nr. 5 nævnes: Ovidii Nasonis Tristia in Linguam vern. translata. Hafn. 1719 in 8«. Og samme Ovidoversættelse roses på s. 321 med henvisning til omtalen af den i udenlandske tidsskrifter.

Men listen har ingen Juvenalversion fra 1719, og den er heller ikke nævnt noget andet sted i bogen. Med tanken på det nære forhold mellem Thura og Falster samt på den praktiske brug, Falster gjorde af Thuras bog, bliver det mere end en hypotese, når man heraf slutter, at så har der heller ikke eksisteret nogen trykt Juvenalversion fra 1719.

Sønderholms parallel mellem forsvundne digttryk fra det 17. årh. (f.eks. et digt af Bording) og et værk, et opus fra det 18. årh., forsynet med *imprimatur* og dedikation til en højfornem mand, er ingen parallel, men en uigennemtænkt skævhed.

Selv om Falster skulle have »tabt« sine egne eksemplarer i løbet af de kun fire år fra 1719 til 1723, kan han ikke samtidig have tabt sin viden om deres eksistens (en viden, der også indbefatter bevidsthed om eksemplarer i andres eje). Sammenholder man derefter påstanden om en tabt udgave fra 1719 med Falsters og Thuras vedholdende tavshed om den i årene 1721-23, kan denne påstand kun opretholdes under forudsætning af, at Falster nu er kommet til at betragte sin til Chr. Rantzau dedicerede version som en hemmelig synd! Mon Sønderholm virkelig skulle tro det?

Af vidnesbyrd, der kan hentes fra Falsters danske udtalelser, er fortalen til

Juvenaloversættelsen 1731 naturligvis vigtig, hvad jeg tidligere har gjort opmærksom på. Men derfor kan det jo ikke skade at læse én gang til!

Jeg forstår ikke, hvordan Sønderholm kan pådutte mig (s. 30), at jeg uden videre skulle have troet, at Falsters arbejde fra 1719 skulle have været identisk med 1731-udgaven med Juvenal både på latin og dansk. Det har jeg aldrig troet, og jeg kan heller ikke se, på hvilket grundlag eller hvorfor jeg skulle tro det.

Falster siger i fortalen, at Juvenal er *nødt til* at lade sig høre i begge tungenål. Og han spørger: Hvorfor? Da der i Juvenals latin jo ikke er indbygget nogen fordring om oversættelse til stammende og tykmælet dansk, må grunden søges uden for Juvenal. Hvor da? Jo, hos de tvende berømmelige og lærde udenlandske *professores* Fabricius og Krause, der i 1721 og 1718 i deres tidskrifter »have meldet om bemelte *Juvenalis* fiortende *Satyre*, ligesom dend allerede med min Danske Oversættelse, paa dend Tid var kommen for Lyset«.

Med sit *ligesom* gør Falster de to filologers meddelelse til et udsagn, der strider mod virkeligheden. Da Sønderholm og jeg jo er enige om, at der på de angivne tidspunkter ikke kan være tale om en latinsk edition, men kun om en dansk oversættelse, dementerer Falster altså her udtrykkelig de to tyske filologers meddelelse om en tidligere fremkomst af en Juvenal på dansk. Men for at de kære menneskers forhastede oplysning ikke skal forblive usand, ja, så har Falster taget sig for »at spendere en liden Part af min Tid paa ermelte Arbejd«, dvs. på en oversættelse af Juvenals 14. satire. Og værsgo, gunstige læser af 1731! Her er den!

Og når Falster slutter sin spøgende fortale til den danske læser med at erklære, at det har været hans formål »om det var mueligt, at opbygge vore Tider«, samt rejser spørgsmålet, »om mine kiære Landsmænd kand have nogen Nytte og Fornøjelse heraf«, lyder det så som en anbefaling af opvarmet mad – eller som en invitation til ny og frisk føde?.

I henhold til titelbladet »... qvam cum interpretatione, annotatiunculis et versione danica ligata edidit Christianus Falsterus« må 1731-udgavens latinske tekst og danske oversættelse anses som udgørende ét corpus. Da man ikke kan komme uden om dette *ligata*, gælder Grams *imprimatur* og tilegnelsen til C.F. Rosenkrantz det hele corpus.

Og endelig til sidst: når Sønderholm lader Falster spille lidt mystifax i de to noter til Juvenaloversættelsen, nærmer han sig tampen, men mærker ikke, at den brænder. Langt fra at være nogen mystifax er Falster her en åbenhjertig bekender, og det, han bekender, implicerer, at Juvenal 1731 er den første trykte udgave. I modsat fald ville hans note være meningsløs.

Juvenaloversættelsens str. 5 handler om den tyranniske fader Rutilus. Sidste halvdel lyder:

Betænker hand, at Herrens Been
Hos Tiennerens er taget?
At hin og denne Mynt af een
Naturens Malm er slaget?

Hertil følger Falster denne note:

Jeg nødes her at give tilkiende, at forbemelte Digt, kaldet: DISSE

TIDERS ONDE OPTUGTELSE, er fød paa min Stavn, paadet jeg ikke skulle synes at have taget disse Vers, som derudinden findes, fra en anden, og være kommen ulovlig til dennem.

Da de citerede linjer er markante, og da de også findes i en kendt, men anonym satire fra 1720, vil Juvenaloversætterten værge sig mod en anklage for at have plagieret denne satire, og det kan han kun gøre ved at vedgå, at han også er forfatter til satiren fra 1720.

Men – *hvis* der havde foreligget en trykt Juvenalversion 1719 med de markante linjer, måtte i året efter, da satiren om den onde optugtelse fremkom og viste sig at indeholde just de samme markante linjer, opmærksomme læsere allerede dengang, altså i 1720, have foretaget samme konferering som Falster i sin note 1731, og så var det blevet åbenbart, at Falster var denne satires forfatter – og det på et tidspunkt, da det var ham virkelig om at gøre, at hans anonymitet blev bevaret.

Men antager man – med mig – at der ikke har eksisteret nogen trykt Juvenalversion fra 1719, har Falster roligt kunnet bruge de markante linjer i sin satire uden at føle sig truet af sig selv.

Eller kortere: gentagelse af markant sted fra en trykt Juvenalversion 1719 med Falsters navn på i hans anonyme satire fra 1720 ville have været en trusel mod hans anonymitet som satireforfatter. Den risiko ville den forsigtige Falster ikke have løbet, dvs. der findes ingen udgiven Juvenalversion fra 1719.

Aage Schiøttz-Christensen

Klubvisens ubegribelige munterhed

At dømme efter det først udkomne bind (4: *Patriotismens tid, 1746-1807*), er *Dansk litteraturhistorie* (i det følgende *dlh*) et læservenligt værk. Det forudsætter ikke, at man kan sin danske litteratur; man får den beskrevet og fortalt. Det er nok den eneste realistiske fremgangsmåde i dagens skolesituation, og forfatterne af dette bind løser opgaven på udmærket måde: Det er en kyndig, anskuelig og spændende skildring, selv om den omfangsmæssigt handler mere om sociale, økonomiske og kulturelle forhold end om litteratur. Det er en bevidst nyorientering; man vil væk fra en æstetisk isolering af litteraturen.

Selv en så omfattende fremstilling (ni bind mod Politikens først fire, derefter seks) er nødt til at foretage et udvalg fra et næsten ubegrænset materiale, og her står forfatterne overfor det gamle spørgsmål, enhver historiker må give sig i kast med: Skal han vælge det, som rent kvantitativt er mest typisk for den periode og den litteraturform, han beskriver? Skal han tværtimod lægge vægt på det ualmindelige og nye i en tid, det som stikker af mod det normale? Skal han fremhæve det, som kan tænkes at være aktuelt eller relevant for hans publikum? Eller skal han pege på det eksotiske, det fremmede, det kuriøse og dermed forebygge en letkøbt identificering sig med objektet fra læserens side? Skal han holde sig til det, som æstetisk eller sprogligt virker mest tiltalende og vellykket, uanset hvor repræsentativt det er? Hvad han end gør, vil både bogens tilblivelsestid og hans personlige smag sætte sine spor.